

Altmış ikinci Konferans

Erzurum Üniversitesinde Sekiz Sene*

Yazan

Prof. L. J. FENSKE

Erzurum - Atatürk Üniversitesi
Zirai Ekonomi Profesörü

I — GİRİŞ :

14 Ekim 1960'ın geç saatlerinde, Doğu Ekspresi Erzurum Garında durdu. İki yorgun Amerikalı, Ankaradan iki günlük bir yolculuktan sonra nihayet şaşkın bir vaziyette trenin son vagonundan indiler. Bu iki Amerikalı Fenske ailesi idi.

Bizi karşılayacak olan kimseyi bulmak için etrafa bakındık, fakat kimseyi bulamadık. İngilizce konuşan kibar bir subay yardımcımıza geldi ve akabinde valizlerimizin caddeye doğru taşındığını gördük. Caddeye geline otomobil yerine atlı paytonlarla karşılaştık. Herkes bize göre acılabir lisanla konuşuyordu. Burada, Atatürk Üniversitesinde niçin vazife almayı kabul ettiğimize ilk anda hayret etmekten kendimizi alamadık.

Zaman ve tecrübe herşeyi değiştirdi. Biz şimdi Erzurum - Atatürk Üniversitesine, bizden bir parça olarak bakıyor ve Türkiye'yi ikinci va-

---

*) 1967-68 ders yılı sonlarına doğru Erzurum Üniversitesinde Zirai Ekonomi ve Sosyoloji öğretiminde bulunan Amerikalı Profesör, öteden beri çok samimi münasebetleri bulunan İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü mensupları ile sekiz yıllık Türkiye ikametine âit intiba ve hatıralarını, Doğu Üniversitesi hakkındaki ümit ve düşüncelerini anlatmağa Enstitüce davet edilmişti. Aşağıda bu dâvetin mahsulleri neşredilmektedir.

Bu vesile ile Doğu'muzdaki en yeni Üniversite ile Batı'mızdaki en eski Üniversitenin iki Kürsüsü arasındaki ilmî işbirliğini Prof. Fenske'ye borçlu olduğumuzu söylemek isteriz. Gerek Amerikan Profesörünün Sekiz yıl Muhasebesine dair konuşması, gerek biyografya ve bibliyografyası, gerekse Enstitümüze mensub bir Profesörle bir doçentin ve ayrıca Atatürk Üniversitesi Sosyoloji doçentinin yurdumuza yakında terkedecek olan Prof. Fenske etrafındaki yazıları Doğu'da iz ve çığır bırakmış bir enebi ilim adamı ile aralarındaki meslekî bağlılığı fikir tarihimize geçirmiş bulunmaktadır.

tanımız olarak düşünüyorum. Bundan sonra Atatürk Üniversitesi hakkında kısa şahsî tecrübelerimize dayanan görüşlerimiz müsbet bir şekilde gelişecekti.

II — ÜNİVERSİTENİN KURULUŞU

1937'lerde büyük Türk Lideri, Kemal Atatürk Doğu Türkiye için bir Üniversite kurulmasını ileri sürmüştü. Bu kuruluş memleketin büyük bir kısmını teşkil eden Doğunun kalkınmasına yardımcı olabilecekti. Bununla beraber, kat'i bir hareket 1950'den evvel gerçekleşemedi dolayısıyla bu büyük liderin düşüncesi de tahakkuk edemedi. Atatürk Üniversitesi 1957 senesinde bir kanunla gerçekleştirildi.

Erzurum Üniversitesi öğretime kapılarını 1958'in sonbaharında 123 talebe ile açtı. Bu tarihte Ankara'nın Doğusunda bulunan Türkiye'nin yegâne Üniversitesi idi.

Bu satırların yazarı, 1960 senesinde A.I.D. tarafından ziraî ekonomist olarak Üniversiteye tayin edildi. Atatürk Üniversitesinin kuruluşuna ve gelişmesine yardım, bu teşkilâtın bir vazifesi idi. Böylece Üniversite çevresinin kalkınmasına da yardım edilebilecekti. Nebraska Üniversitesi de vaktiyle bugünkü Atatürk Üniversitesi gibi kurulmuştu.

Üniversitenin başlıca gayeleri münasebete giriştiği kimselerin kültürel, sosyal ve ekonomik seviyesini yükseltmektir. Bu da ancak bölge halkının ihtiyaçlarının tesbiti ile, uygun ve işliyebilecek formüllerin bulunması ve problemlere tatbiki ve sonunda da bu faaliyet neticelerinin halka sunulması ile gerçekleştirilebilir.

Üniversitenin daha ileri bir gayesi de talebelerini, kendi halkına karşı felsefî bir görüşle mücehhez kılmak ve talebeleri ziraatte kullanılan en son teknik, ilim, iş idaresi, edebî ve fennî şekilde yetiştirmekten ibarettir. Bunun yanında yanında gaye onları kültürel görüşün enginliğine terk de değildir. Aksine, talebelere problemler karşısında nasıl düşünüleceğini öğretir ve ilerdeki çalışmalarında karşılaşmaları muhtemel güçlükler önünde takınacakları tavrılara yol göstermektedir.

Yukarıda işaret edilen gayelere talebelerin üç kısımlı öğretim ve araştırma imkânlarında vakıf olabilmeleri için Üniversiteye çalışılmıştır. 10 senenin sonundaki durum iyi bir başlangıçla işe girişildiğini gösteriyor. Fakat ilerde halledilecek daha birçok mesele mevcuttur.

III — BÖLGE VE HALKI

Bize ençok sorulan, bu Üniversitenin niçin böyle uzak ve tecrit edilmiş bir bölgede kurulması idi. Cevabım şudur: Burada kurulmuştur. Çün-

kü ihtiyaç buradadır. Bu, hakikaten doğrudur. Çünkü çevre halkının ekonomik ve sosyal problemleri vardır. Bölge çok geniştir ve bundan evvel bir Üniversite yakın veya uzak bölgede kurulmuş değildir. Bundan dolayı Erzurum bir Üniversitenin hizmete girebileceği en uygun bir yerdir.

19 Doğu Vilâyetinin kapladığı alan Türkiye'nin toplam yüz ölçümünün % 28'idir. Yaklaşık olarak Türkiye nüfusunun % 20'si bu bölgede yaşar. 1965 nüfus sayımı nüfusun % 77'sini ziraî nüfus, % 23ü de şehirde yaşayan nüfus olarak sınıflandırılmıştır. Burada ziraatin önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz.

1940'dan beri bölgede nüfus % 67 nisbetinde artmıştır. Toprak kaynakları artmadığından nüfusun artan tazyiki şiddetlenmektedir.

Ziraî nüfus köylerde yaşar ve her köy kapalı bir sosyal üitedir. Geleneklerin de âdetlerin halkın günlük yaşayışında büyük yeri ve tesiri vardır. Değişmeler yavaş olarak çevreden gelir.

Umumiyetle ekilen topraklar ufaktır ve küçük parçalar halindedir. Eski an'anevî ziraî metodlar kullanılmaktadır. Hayvan gücünden faydalanılır. Bu bölgedeki ürün istihsalı ekilen arazinin masraflarına paralel olarak artmaktadır. Her nasılsa ziraatte faydalanılan hayvanların sayısı ekilen toprakların azalmasına rağmen geçen senelere kadar artmıştır. Gerek ziraî mahsulün hektar başına düşen payı ve gerekse hayvan ürünlerinin hayvan başına düşen verimi düşüktür.

Doğu Anadolu'nun Türkiye'nin en az gelişmiş bölgesi olarak ifade edilmesine rağmen Doğu Anadolu'nun hem beşerî ve hem de tabii kaynaklar bakımından büyük gelişme potansiyeli mevcuttur. Atatürk Üniversitesinin öğretim, araştırma faaliyetlerinin mühim rolü vardır:

1 — Terbiye vasıtasile ziraî liderler yetiştirilmelidir.

2 — Araştırmalarla bölgeyle ilgili ekonomik, sosyal ve kültürel problemler çözülmeli ve tanınmalıdır.

3 — Bulunan, araştırmalar neticesinde elde edilen müşahadeler halka götürülmeli ve tatbik edilmelidir.

IV — BAZI HATIRALAR

Üniversitenin kurulduğu 1958'den 1962'ye kadar sınıflar okul binasının aşağı kısmında bulunuyordu. Bina iki geniş sınıfı ve bazı küçük sınıfları ihtiva ettiğinden kullanışlı ve itina ile yapılmış bir plânı olduğu söylenebilir.

Yazar 1960'da geldiğinde 300 kadar talebe kayıtlı bulunuyordu. Bugün, 3 Fakültede mevcut talebe sayısı 2000 kadardır. Dar bir öğretim kadromuz vardı ve 6 ile 8 kadar Amerikalı Profesörü ihtiva ediyordu.

Türk öğretim kadrosunun azlığından bütün kurları yapmak zor oluyordu. Amerikalı profesörler kurları genç asistanların yardımları ile yapıyorlardı. Belki, söylemeye lüzum yok ama bu iyi bir organizasyon değildi. Fakat o günkü şartlar bunu gerektiriyordu. Bugün kurların çoğu kaliteli Türk öğretim üyeleri tarafından verilmektedir. Ben umumiyetle her sömestre bir kur verirdim ve şimdi de talebe ile alâkamı devam ettiriyorum.

Bugünkü talebeler önceki talebelerden daha gençtiler. Çoğu mezuniyeti müteakip devlet dairelerinde mühim yerler işgal ediyorlar.

Ziraî ekonominin birinci sınıfında 80 kişi vardı. 1962'de 76'sı mezun oldu. Bu, belki de Türkiye'de gelmiş geçmiş en büyük ziraî ekonomist grubu idi. Türkiye'de nereye gitsem eski talebelerime rastlarım. Bu karşılama biz hocalar için çok zevkli bir şeydir.

Doğu bölgesindeki köyleri ziyaret etmek benim için çok güzel bir fırsattı. Bir Nisan'dan 30 Haziran 1961'e kadar Orhan TÜRKDOĞAN ile yakın köylere 11 gezi yapılmıştı. Kars'ın Molikan köylerinde Orhan Bey'in yardımları ile 5 gün geçirdik. Bu gezi Orhan Bey'in doktora tezi-ne malzeme temini ile ilgili idi.

1961 yazını köylerde tarla ziraatinin durumunu ve organizasyonunu inceledim. 23 köy ziyaret edildi. 3/4 sömestre talebelerinden Aydın TÜRKBAŞ ve Zekai BAYSAL bana araştırmada yardımcı oldular. Onlarda İngilizcelelerini bu araştırmada geliştirdiler. Bölgede köylerin durumunu ve tarla çalışmalarını sırasıyla öğrendim.

1962-63 öğretim senesinin 2. sömestresinde yeni binaya naklettik. Burada daha çok odaya ve Kimya, Botanik, Zooloji ve diğer branşlarla ilgili bir laboratuara sahip olduk. Bu tarihten itibaren devamlı olarak ağaç dikimi alanında yayılma ve ilerlemeler oldu. Bugün binalarımız çiçek ve ağaçların büyümesiyle Erzurum'a Batıdan gelen herkes için şaşırtıcı bir manzaraya sahiptir.

Fakülte gelişmektedir. Meselâ, ziraî ekonomi alanında ben buraya geldiğimde Amerika'da bulunan bir asistan vardı. Bugün kendisi Profesördür ve kısım şefidir.

Şimdi ziraî ekonomide kadro 14 öğretim üyesinden müteşekkildir. Bunların 8'i Üniversitenin eski talebelerindendir. 8'i AID/Nebraska programına göre yetiştiriliyorlar. 2'si halen Amerika'da doktora yapmak için ve diğer ikisi de ihtisas için çalışıyorlar. Öğretim üyelerinin çoğalması ve yetişmesi bana büyük bir memnuniyet veriyor. Hiçbir yerde öğretim üyeliği için genç kimseler bulunamıyor.

Senelerden sonra ziraî ekonomi kısmında 12 araştırma projesi meydana gelmişti. Bu projelerde 183 köy incelenmek için ziyaret edildi ve 750 çiftçi ile iş birliği yapılmıştır.

İSTANBUL SEMINAR 8-15 FEBRUARY 1965 ON ECONOMIC DEVELOPMENT AND COOPERATIVES

Prof. Fenske Seminer şerefine yapılan bir toplantıda

Soldan : İktisat Fakültesi Doktora talebesinden Erdoğın Alıveren,

Prof Fenske, Mrs. Fenske, Doç. Dr. Nusret Ekin

Benim en enteresan seyahatimi asistan Gülten ile Erzincan'ın Kabataş köyüne yaptım. Jeep'imizden indikten sonra iki saat at üstünde güzel dağ manzaralarını seyrederek geçtik. Köyde 5 gün kalıp köyden dışarıya olan göçü etüd ettik.

İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Kürsüsünden Prof. Dr. Fındıkoğlu ile yakın temasta bulunmak bana büyük zevk veriyordu. Kendisinin Doğunun problemlerine karşı alâkası derindi. Ayrıca Ankara Üniversitesi Ziraat Ekonomi Kürsüsünden Prof. Dr. Kâzım KÖYLÜ ile de beraber çalışmak benim için bir şerefti. Kendisi Ziraat Fakültesinin Dekanıdır. Bunun yanında diğer meslektaşlarını da zikretmek gerekir. Bütün bunlara ilâveten Ziraat Bakanlığı, gerek Ankara ve gerekse taşra teşkilâtı ve Ziraat Bankası ile birçok temasım olmuştur. Bütün bu arkadaşların hiçbiri unutulmayacaktır. Bilhassa Atatürk Üniversitesindeki yakın arkadaşlarım da, Amerika'ya döneceğimiz günlerin yaklaştığı şu sırada ifade etmek isterim ki, yine unutulmayacaklardır.

Akla gelen diğer hatıraları burada ifadeye imkânlar müsaade etmiyor. Bazıları sukûtu hayale uğraticı olan hatıralardır, bazıları acı. Bir ikisi hoş gidici değil. Fakat bütün olarak, memnuniyet verici ve hoş hatıraların çokluğu terazinin ağırlığını bu tarafa doğru kaydırıyor.

V — NETİCE

Atatürk Üniversitesi 10 senelik hayatında çok gelişmeler gösterdi bazı şeylerin natamam olmasına rağmen şunu hatırlamalıyız ki 10 sene bir Üniversitenin hayatında kısa bir süredir. Maamafih doğu Anadolu halkına hizmet etme bahtıyarlığı daima hatırlanacaktır.

Atatürk Üniversitesinde vazifeli Amerikalıların zihinlerinde yalnız bir arzu ve istek vardır, o da gelişmekte olan bir Üniversiteye yardım ve onu çevreleyen halka hizmeti kendilerine, vazife saymak. Zaman zaman Fakültede, görüşler arasında farklar doğmuş olmasına rağmen bu farklar kültür farkı şeklinde düşünülebilir.

Ben ve Hanımım buradaki çalışmalarımızdan memnun kalmışızdır. Zannederiz ki Atatürk Üniversitesinin gelişmesine, ilerlemesine küçük de olsa bir yardımımız olmuştur. Yakında ayrılacağımız için üzgünüz. Fakat 8 senelik bir ayrılıktan sonra vatanımız ve ailemiz de bizleri beklemektedir.

Çeviren : *Mustafa E. ERKAL*

EIGHT YEARS AT ERZURUM - ATATÜRK UNIVERSITY

By

Le J. FENSKE

Professor of Agricultural Economics,
Ataturk University

I — INTRODUCTION

In the late evening of October 14, 1960 the Eastern Express came to a steaming halt in Erzurum railway station. Two tired, dusty, and bewildered Americans descended from the last car of the train, after having traveled the better part of two days from Ankara through the rugged Turkish countryside. The Fenskes were those two Americans.

We looked around for our fellow countrymen who were to meet us, but we found no one. A kind Turkish army officer, who spoke English, came to our rescue and saw to it that our bags were carried to the street. Arriving at the street, we found horse-drawn taxis instead of cars. Everyone was speaking in a tongue that came strange to us. Then and there we wondered why we had ever accepted a position at Atatürk University.

Time and experience changes everything. We now look upon Ataturk University as a part of us, and consider Turkey as our second home. The following is a short personal account of our experiences at Itaturk University with some overall impressions.

II — THE ESTABLISHMENT OF THE UNIVERSITY

As early as 1937, Kemal Ataturk, the great Turkish leader, proposed a university for Eastern Turkey, which would aid in the development of that vast sector of the nation. However, it was not until the early 1950's that definite action was taken to bring his vision into reality. Ataturk University was established by statute in 1957.

Ataturk University opened its doors in the Fall of 1958 with 123 students in attendance. At that time it was the only university in Turkey east of Ankara.

The writer arrived in 1960 to join the University of Nebraska/A.I.D. Contract Team as an Agricultural Economist. It is the function of this group to assist in the establishment and development of Ataturk University, so that the University will make a definite contribution to the overall development of the area which it serves. The University of Nebraska has been associated with Ataturk University since its inception.

The University's primary objective is to raise the cultural, social and economic level of all persons with whom it comes in contact. This can only be done by discovering the needs of the people, by discovering workable and adequate solutions to the problems encountered, and by bringing such results to the people through extension and other activities.

A further objective of the University is to develop in its students a philosophy of service toward their fellow men. It aims to train them in the latest techniques used in agriculture, science, business, literature and medicine, but not to the exclusion of the broad cultural aspects of life which make life worthwhile. It aims to teach students how to think through the problems that they will constantly be faced with upon completion of their formal training.

In order to gain the above objectives a three-fold program of teaching, research and extension is being developed by the University at the end of ten years a good beginning has been made, but much work lies ahead.

III — THE AREA AND ITS PEOPLE

A question often asked of the writer is, "Why was Ataturk University located in such a remote and isolated area?" My answer is, "The need is here." This is indeed so, because the people are here and they have their problems-social and economic. The area is large and had not been previously served by a nearby university. Therefore, Erzurum is a good location for a university dedicated to service.

The 19 most easterly provinces¹ comprise about 28 percent of the total land area of Turkey. About 20 percent of the total population of

---

1) Nineteen provinces are used in this report. Others may select a different delineation for Eastern Turkey.

Turkey live within this area. The 1965 Census of Population classified the population as 77 percent rural and 23 percent urban. Thus we see the importance of agriculture.

The area has experienced a 67 percent increase in population since 1940. Land resources have not increased and the population pressure upon the land has become increasingly acute.

The rural people live in villages and each village is a close-knit social unit. Traditions and customs play a big part in the daily living of the people. Changes come slowly in such an environment.

In general the farms are small and fragmented. Old traditional methods of farming prevail. Power is mostly supplied by oxen. Crop production has been increasing in this area at the expense of pastures. However, livestock numbers have increased in recent years even though pastures have decreased. Both crop yields per hectare and livestock yields per head are relatively low.

Although Eastern Turkey is often characterized as the most underdeveloped region of Turkey, it has a great potential for development of both human and natural resources. Atatürk University has an important role to play through its teaching, research and extension activities:

IV — SOME RECOLLECTIONS

From the opening of the University in 1958 through 1962, classes were held in a downtown school building. The building contained only two large classrooms, therefore it took careful planning for classroom use.

When the writer came in 1960 there were about 300 students enrolled. Today the student body numbers about 2,000 in three faculties.

At the outset we had a small staff, including from six to eight American professors. It was difficult to teach all the courses because of a

- 1) Through teaching the future rural leaders must be developed.
- 2) Through research the pressing economic, social and cultural problems of the area must be identified and solved.
- 3) Through extension the findings of research must be carried to the people for application.

shortage of senior Turkish staff. The American professors taught courses with the aid of an interpreter, usually young assistants. Needless to say, this was not the best arrangement but one born out of necessity. Today most courses are taught by qualified Turkish staff. I usually teach one course per semester now to keep contact with the students.

The early students were a little older than the present-day students. Many now, after graduation, are occupying important positions in various governmental agencies.

The first entering class in Agricultural Economics numbered 80 students. Seventysix graduated in 1962, probably the largest group of Agricultural Economist at one time from any university in Turkey before or since. Wherever I go in Turkey, I usually run across some of my former students. It is a pleasure to do so.

It has been my opportunity to visit many villages in Eastern Turkey. For the period April 1-June 30, 1961, my quarterly report states, "Eleven field trips were made to nearby villages with Orhan Türkdöğän." Five days were also spent in the Molikan villages in Kars assisting Orhan bey with the collection of data for his doctoral thesis.

The summer of 1961 was spent on a village survey collecting data on farm power and farm organizations. Twenty-three villages were visited. Two third-year students, Aydin Türkbäl and Zekai Baysal, assisted me with the survey. They also learned much English from me during our summer together. In turn I learned about village conditions and the farming practices in the area.

At the beginning of the second semester in the 1962-63 school year we moved to the new campus. Now we had more room, and also a chance to organize laboratories in chemistry, botany, zoology, plant science, soils and other branches. From that date we have had a continual expansion of physical plant. Today the campus buildings are in imposing sight as one approaches Erzurum from the west.

The Faculty has developed. For example, in Agricultural Economics upon my arrival there was one assistant in America. Today he is a professor and Department Chairman.

There are now 14 staff members in Agricultural Economics. Eight are former Ataturk University students. Eight have or are receiving training under the A.I.D./Nebraska program. Two are presently in the

United States studying for the Ph. D. degree, and two others, studying for the M.S. degree. It has given me much satisfaction to see the staff grow and members develop. No finer young men can be found anywhere.

Throughout the years, the Agricultural Economics Department has carried on 12 research projects. In these projects 183 villages were visited and over 750 farmers contacted.

My most interesting village trip was with Assistant Gülten to Kabataş village in Erzincan province. We rode horseback through beautiful mountain scenery for two hours after leaving our jeep. We stayed in the village for five days studying out-migration.

It has been my pleasure to have close contacts with Professor Dr. Fındıkoğlu of Istanbul University. His interest in Eastern problems and our University is very deep. It also has been my privilege to work with Professor Dr. Kazım Köylü of the Ankara University Agricultural Economics Department as well as his colleagues. He is the Dean of Agricultural Economists in Turkey. In addition many contacts have been made in the Ministry of Agriculture, both in Ankara and the field, also in the Agricultural Bank. None of the friends will be forgotten, nor will my close friends at Ataturk University, upon our return to America.

Space does not permit recording the many more recollections that come to mind. Some are recollections of disappointments. Some are sad. A few are unpleasant. On the whole the scale balances strongly in favor of the pleasant and satisfying ones.

V — CONCLUSIONS

Ataturk University has made much progress during its ten-year life. Although much remains to be done, we must remember that ten years is a short span in the lifetime of a university. However, the challenge and opportunity to serve the people of Eastern Turkey should be realized.

The Americans stationed at Ataturk University have been dedicated people with only one interest in mind, that of helping to develop a university to serve all people in the area. Although differences of opinions have arisen from time to time, these can largely be attributed to the differences in the cultures of two peoples.

The writer and his wife have enjoyed the work here. We hope we have made a small contribution to the development of Ataturk University. We shall regret to leave next June, but home and family call after an eight-year absence.

İKTİSAT FAKÜLTESİ

İktisadiyat Enstitüsü Kütüphanesi

Umumi No.

Hususi No.